

DOI: <https://www.doi.org/10.36719/2663-4619/75/56-60>

Leyla Qadir qızı Məcidova

Lənkəran Dövlət Universiteti
tarix üzrə fəlsəfə doktoru, baş müəllim
kameliya-76@mail.ru

Ləman Zahir qızı Muradova

Yasamal rayonu Şəhid F.Rzayev adına
150 nömrəli tam orta məktəb
müəllim
muradov.nn@gmail.com

NİZAMİ İRSİ: BƏDİİLİKLƏ TARİXİLİYİN VƏHDƏTİ

Xülasə

Məqalədə Azərbaycan lirikasının dahi nümayəndəsi Nizami Gəncəvi yaradıcılığının bədii-tarixi xüsusiyyətlərindən bəhs edilir. Burada qeyd olunur ki, Nizami Azərbaycanı bəşər tarixinə bəxş etmiş dahi şəxsiyyətdir. Şərq xalqlarının müxtəlif nümayəndələri Nizami yaradıcılığına böyük maraq göstərmiş, Nizamini öz ustadı hesab edərək sonrakı əsrlərdə onlarla "Xəmsə" yaratmışlar. Şairin yaradıcılığı sonrakı dövrdə böyük ədəbi məktəb formalaşdırmışdır. Sovet dövründə Nizami kimi böyük sənətkarın əməyinin dövlət səviyyəsində yüksək qiymətləndirilməsi ulu öndər Heydər Əliyevin müdriqliyinin bəhrəsidir. Bu gün, Nizaminin şöhrətinin, Nizami qüdrətinin qanadlarının açılmasında ümummilli lider Heydər Əliyevin xidmətləri əvəzsizdir. Ədəbi irsin qorunması qayğısına qalan dahi şəxsiyyət təkcə Nizami Gəncəvinin, Azərbaycanın klassik şair və yazıçılarının ev-muzeylərinin yaradılmasında deyil, onların xatirələrinin əbədləşdirilməsində də böyük işlər görüb.

Açar sözlər: *şair, yaradıcılıq, ədəbi məktəb, mütəfəkkir, irsiyyət, müdriqlik, dahi Nizami, cəmiyyət*

Leyla Gadir Majidova

Laman Zahir Muradova

Nizami's heritage: the unity of art and history

Summary

The article discusses the artistic and historical features of the work of Nizami Ganjavi, a genius representative of the Azerbaijani lyric poetry. It is noted here that Nizami is a genius who gave Azerbaijan to human history. Various representatives of the peoples of the East showed great interest in Nizami's work, and considering Nizami as their master, they created dozens of "Khamsa" in the following centuries. The poet's work formed a great literary school in the following period. The high appreciation of the work of such a great artist as Nizami at the state level during the Soviet era is the fruit of the wisdom of the great leader Heydar Aliyev. Today, the services of national leader Heydar Aliyev are invaluable in opening the wings of Nizami's fame and Nizami's power. Taking care of the protection of the literary heritage, the genius did a great job not only in the creation of house-museums of Nizami Ganjavi, classical poets and writers of Azerbaijan, but also in perpetuating their memories.

Key words: *poet, creativity, literary school, great-thinker, heredity, wisdom, great Nizami, society*

Dünya şəriyyətinin günəştək nur saçan müdrik siması, şərq poeziyasının ecazkar qüvvəsi, Azərbaycanın bəşəriyyət tarixinə bəxş etdiyi dahi şəxsiyyətdir, Nizami Gəncəvi... Onun yaradıcılığı dünya ədəbiyyatı tarixində təkrarolunmaz bir mərhələ, yeni bir tarixi dövr və müdriqlik zirvəsidir. Humanist, mütəfəkkir şair kimi şöhrət qazanan görkəmli ədəbin əsərləri doqquz yüz ilə yaxındır ki, bədii söz xəzinəsinin incisi kimi bütün nəsillərin mənəvi dünyasına işıq saçıb, böyük tərbiyəvi əhəmiyyət kəsb edərək bəşəriyyətin yoluna mayak olub.

Nizami Gəncəvi bir ədib kimi bütün dövrlərin fəvqündə dayanmağı bacarıb. O, təkcə Azərbaycan xalqının deyil, bütün dünyanın sevimli şairi olaraq şöhrət qazanıb. Müdrik şairin yaratdığı obrazlar,

ideyalar bəşəriyyətin hansı ölkəyə, hansı irqə və hansı millətə mənsub olmasından asılı olmayaraq, insanın ruhuna, əqlinə və təfəkkürünə hakim olur. Böyük şairin bəşəriyyətə təlqin etdiyi mənəvi dəyərlər ən çətin zamanlarda da insanlar üçün bir ümid işığına, gələcəyə, inkişafa yol göstərən mənəvi bələdçiyə çevrilib. Nizami yaradıcılığı bəşəriyyətin müxtəlifliyini, bilik və kamillik yolu ilə zamanın axarını dəyişməyə çalışmasını təbliğ edir, ləyaqətli, ədalətli və ahəngdar bir cəmiyyətə səsləyir. Onun əsərləri mədəniyyətin xalqlar arasında körpü salmasını və ictimai şüuru təcəssüm etdirir. (4,12)

Şairin yaradıcılığı özündən sonrakı dövrdə böyük bir ədəbi məktəb formalaşdırıb. O hələ sağlığında özünə şeirdən əbədi bir mücəssmə qoyub ki, ondan sonra yazıb-yaradan böyük sənətkarlar Nizamini özlərinə ustad biliblər. Nizami Gəncəvi sözünün işığında dünyanın müxtəlif ölkələrində yüzlərlə şair, filosof yetişib. Nəsimi qədər qüdrətli, Füzuli qədər əzəmətli şairlərin belə yaradıcılıqlarında Nizami müdrikliyi duyulur.

Şərq xalqlarının müxtəlif təmsilçiləri Nizaminin yaradıcılığına böyük maraq göstərmiş, onlar Nizamini öz ustadları hesab edərək sonrakı əsərlərdə onlarca "Xəmsə" yaratmışlar. Nizami özündən sonar birməktəb yaratmışdır. Nizami Gəncəvinin yaradıcılığı müsəlman Şərfinin görkəmli şairləri Hafiz Şirazi, Mövlana Cəlaləddin Rumi və Sədi Şirazi kimi sənətkarların yaradıcılığına güclü təsire təsir etmişdir. Onun müxtəlif ictimai, mədəni və elmi mövzuları işıqlandıran "Xəmsə"si ("beşliyi") bütün İslam aləmində məşhurlaşmışdır. Nizaminin dini mövzuda anladığı da çox önəmlidir. Onun dövründə islam cəmiyyəti bir tərəfdən şiəlik və sünnilik məzhəbləri arasında gedənmübarizə, digər tərəfdən isə sufilər və şəriətçilər arasındakı mübahisələr içərisində çalxalanırdı.

Yazılı mənbələrdə Nizaminin həyatına dair məlumat az olsa da, şairin əsərlərindən onun insanlığa nümunə olan şəxsiyyəti, mənəvi aləmi haqqında ətraflı məlumat almaq olur. Görkəmli mütəffəkirin mənəvi həyat yolu qədim Gəncə şəhərində başlayır. Dahi şair 1141-ci ildə Gəncədə dünyaya göz açır. 1169-cu ildə Dərbənd hökmdarı Nizamini öz sarayına cəlb etmək üçün ona Afaq adlı bir kəniş göndərir. Şair Afaqı qəbul edir və onunla evlənir. 1174-cü ildə Nizaminin Afaqdan Məhəmməd adlı bir oğlu olur. 1179-cu ildə Şairin həyat yoldaşı Afaq vəfat edir və o, ikinci dəfə Gövhər adlı bir qadınla evlənir.

Şairin ilk evləndiyi qadın Dərbənd hakiminin göndərmiş olduğu qıpçaqlı bir kəniş olub. Nizami bu türk qızını ürəkdən sevib və onunla evlənilib (1173-cü il). Camı qədər sevdiyi və əsərləri qədər istədiyi bircə oğlu Məhəmməd həmin türk gözəlindən dünyaya gəlib. "Xosrov və Şirin-i" i yazarkən (1180-ci il) Qıpçaqlı gözəl vəfat edib. (5, 25) Şair dünya ədəbiyyatında misilsiz gözəllik nümunəsi kimi yaratdığı Şirinin öz əri Xosrovdan cənazəsi üstündə fədakarlıqla can verdiyini təsvir edərkən, sözü öz sevimli xanımına gətirərək deyir: "O (Şirin), mənim qıpçaqlı Afaqıma bənzərdi".

Bəzi tədqiqatçıların qənaətinə görə, şair Şirinlə müqayisə etdiyi qıpçaqlı həyat yoldaşının adının Afaq olduğunu bildirmişdir. Eyni zamanda, oğlu Məhəmmədin bu qadından doğulduğunu da "türküm köçdü isə də, İlahi, türk balasını Sən özün qoru" sözləri ilə bizə anladır. Şairin oğlu Məhəmmədə bəslədiyi sevginin həddi-hüdudu olmamışdır. Bu sonsuz sevginin candan sevdiyi ilk arvadına bəslədiyi duyğu və hissiyyatın davamı olmasına heç bir şübhə yeri yoxdur. Şair "türk arvadı" na olan bağlılığını "türk balası" na keçirmişdir.

Eşqin ilahi şairi Nizami Gəncəvi evlənmə məsələsində təkərvadlı olmağın tərəfdarı idi. Həyatında üç dəfə evlənen şair heç bir zaman çoxarvadlı olmayıb. Nizami məşhur filosof Sokratın dili ilə öyüdnəsihət şəklində söylədiyi beytlərdən birində təkərvadlılığın məziyyətini özünə xas bir üslubla açıqlamışdır: "Sənə yaraşan bir arvad sənə bəsdir, çox dostu olan dostsuz qalar. Öz övladını kamil və ahəngdar görmək istəyirsənsə, öz qəlbini bir ana ilə bir ataya bağla".

Şairin səmimi şərhinə görə, haram olmayan ağıla pozğunluq deyil, ancaq aydınlıq verən ilahi bir şərabdır - elə bir şərab ki, onun verdiyi sərxoşluq cazibəsi ilə şair özündən il sonra belə oxucularını öz sənətinin cana hopan nəşəsi ilə "məsti-bihuş" etməkdədir. Əməksevər olaraq əmək bölgüsünə mühüm əhəmiyyət verən Nizamiyə görə, əmək prosesi ictimai mənə daşıyır, burada hər kəs həməzünü üçün, həmdə başqaları üçün çalışır, hər kəsin hamıdan, hamının isə hər kəsdən asılılığı mövcuddur. Onun fikrincə, hərəcür çalışmaqda son məqsəd yemək və geyinməkdən başqa bir şey deyildir.

Nizami Uca Allaha inanan, peyğəmbərə bağlı olan sədaqətli bir müsəlman idi. O, islam cəmiyyətini bu gün belə parçalayan məzhəb və fırqələrin apardığı mübarizənin fəvqündə duran dar fanatizm, səbrsizlik və təmkinsizlikdən uzaq kamil bir təbiət və əxlaq sahibi idi. Nizami israfdan və dünya nemətlərindən sui

istifadədən, bəd əməllərdən və hər cürə düşkünlüklərdən özünü qorumaqla bərabər, həyatı sevir, həyat sevgisində özünəməxsus bir gözəllik tapır, gözəl və mənalı yaşamağı ürəkdən diləyirdi. (6, 82)

İlk yaradıcılığa rübai şerlərlə başlayan Nizami dünya ədəbiyyatı tarixində beş poemadan ibarət “Xəmsə”nin müəllifi kimi məşhurdur. O, xəmsəçilik ədəbi məktəbinin əsasını qoyaraq klassik ədəbiyyata yeni bir dünya görüşü, forma və məzmun gətirib. Nizami Gəncəvi 1176-1178-ci ildə “Xəmsə”yə daxil olan ilk böyük əsəri “Sirlər xəzinəsi”ni yazıb. 1180-ci ildə Nizami Yaxın Şərqdə ilk romantik poema sayılan “Xosrov və Şirin” poemasını bitirərək Cahən Pəhləvana hədiyyə edib. 1188-ci ildə Nizami üçüncü böyük əsəri “Leyli və Məcnun” poemasını, 1193-1197-cu illərdə Nizami Ağsunqar Körpə Arslana ithaf etdiyi “Yeddi gözəl” poemasını yazıb. Əmək və əməkçi surətləri demək olar ki, onun bütün əsərlərinin başlıca qayəsini təşkil edir. Nizami tənbelləri, ikiüzlüləri tənqid etmiş, halal zəhmətlə yaşayan sadə adamlara öz yüksək məhəbbətini bildirmişdir. Nizamiyə görə, sənətə, sənətkara, əkinçi əməyinə qayğı göstərilməsə, hər kəsin özpeşəsinə görə işləmək imkanı yaradılmasa, sərvətazalar, vergilər ödənilməz, xəzinədə boşqalar. Dahi şair “İskəndərnamə” də öz vəziyyətini təsvir edərkən bildirir ki, o, “Allaha sığınmaqda başqa qayğısı olmayan bir mütəfəkkirdir” və sonra özünü məşhur yunan filosofu Sokrata bənzədir. İnzivada yaşayan şair ona göstərilən ehtiram və etibarın səbəbini yenə Sokratın cümləsi ilə şərh edir: “İnsanlar onlardan qaçanlara daha çox meyl edirlər. Nizami Gəncəvi “İqbalnamə”nin sonunda filosof Arximedi başdan çıxaran çinli bir türk gözəlinin ölümünü təsvir edərkən özünün şəxsi həyatındakı talesizlikdən şikayət edir. Bu şikayətdən aydın olur ki, Şirin surətini yaradarkən öz sevimli Afaqımı, Leylini yazarkən ikinci “gövhər”ini, çinli gözəlinin macərəsini şərh edərkən də üçüncü “gəlin”ini itirmişdir:

Həzmə çəksəm hər zaman bir dastan,
Çox tühafdır taleyim, verməz aman!
Saçmağa başlasam ətrafa şəkər,
Sevimli bir dilbərim əldən gedər.
Dadlıca Şirini çün xəlq eylədim,
Çox şəkər bir yarımı dəfn eylədim.
Leylinin çün köşkünə çəkdim hasar,
Başqa bir gövhərimi mən etdim nisar.
Getdi dünyadan yenə bir nazənin,
Oldu cənnətlik bizim tazə gəlin.
Nə qərribə bir tale şairi təqib edib.

Göstərilən nümunədə irsiyyətin rolunu açıq-aydın qeyd edən şair-pedaqoq, elə buradaca bu amilin həlledici olmadığını, çox vaxt “Oddan kül, küldən od” olduğunu, “hər çiçəyin bal”, “hər qamışın şəkər” vermədiyini yazır. “Yeddi gözəl” poemasında bu məsələyə Bəhramla atası Yəzdigirdin nümunəsində toxunan şair göstərir ki, iris amillər heç də həmişə həll edici rol oynamır. Belə ki, bəzən “gövhər daş doğar”, bəzən isə əksinə, daşdan gövhər yaranar: Elə vaxt olar ki, gövhər daş doğar, Kəhrəba rənglidən yaqut qaş doğar. Gövhərlə daşdakı nisbətə misal, Olmuş Yəzdigirdlə Bəhramdakı hal. Nəsildən-nəslə irsən keçən mənfi keyfiyyətlərin həyatda çox çətin düzəldiyi fikrində olan şair yazır ki, “Bəd xislət doğulub hər kim anadan, ölər, o xislətdə gedər binadan”; “Köpək girsə belə dərvişcil-10 dinə, köpəkdir, köpəkdir yenə”. Ona görə də doğma oğlu Məhəmmədə nəsihət edir ki:

Nə qır yaxşı dürrü, nə boş yerə saç,
Bədgövhər olanla yaxınlaşma, qaç.
Sanma bad gövhərin vardır vəfası,
Xəta işləməkdə olmaz xətası.
Zatı pis uzatsa yaxşılıq əli,
“İtirməz əslini kimsə” məsəli.
Yadından çıxmasın, görsənbəd gövhər
Əqrəbi öldür ki, yetirər zərər.

Dahi şairimiz Nizaminin həyatı doğulduğu Gəncə şəhərində keçib. O, təvazökarlıq və qənaətə riayət edərək zahidənə sadə bir həyat tərzilə yaşayıb. Təvazökarlıq Nizami həyatının ana xətti olub. Firdovsi məşhur "Şahnamə"sinə Qəznə sarayında ona ayrılan xüsusi otaqda min bir qayğı içərisində yazıb, sonra isə qələm haqqı üstündə əfsanəyə çevrilən davası ilə məşhur ikən Nizami bütün poemalarını Gəncədəki dərvişxanəsinin dörd divarı arasında, heç kəsdən bir şey ummadan yazıb. Öz ruzisini isə o, başqalarının "əl süfrəsindən yox," ruzini verən Uca Allahdan gözləyib.

1200-cü ildə Nizami yaradıcılığının ən uca zirvəsi sayılan "İskəndərnamə" ilə Azərbaycan poeziyasının ölməzliyinə möhür vurub. İskəndərnamə dastanı XII yüzillik Azərbaycan intibah şəri və mədəniyyətinin əlçatmaz zirvəsidir. Bu poema İskəndərin, alimlərin və Nizaminin ölümü ilə tamamlanır. 1209-cu ildə Nizami Gəncəvi doğulduğu qədim Gəncə şəhərində vəfat edir. XIII-XIV əsrlərdə Nizaminin Gəncə şəhərinin yaxınlığında - Əhmədli kəndində dəfn olunduğu yerdə - qəbri üstündə ağ əhəng daşından türbə tikilir. 1891-ci ildə XIX əsrin 40-cı illərində tamamilə dağılmaq təhlükəsi qarşısında qalan türbənin ciddi təmirə ehtiyacı olduğuna görə Nizami Gəncəvinin anadan olmasının 750-ci ildönümü münasibətilə türbənin yerində Nizami Gəncəvinin məqbərəsi ucaldılır.

Nizami kimi dahi bir sənətkarın yaradıcılığına sovet dövründə dövlət səviyyəsində yüksək qiymətin verilməsi ulu öndər Heydər Əliyev müdrikliyinin bəhrəsidir. Bu gün Nizami şöhrətinin, Nizami qüdrətinin qol-qanad açmasında ümummilli lider Heydər Əliyevin xidmətləri əvəzsizdir. Dahi şəxsiyyət ədəbi irsin qorunmasına qayğı göstərərək nəinki, Nizami Gəncəvinin, Azərbaycanın klassik şair və ədəblərinin ev-muzeylərinin yaradılması, xatirələrinin əbədiləşdirilməsi üçün böyük işlər görüb. [7, 87] Ulu öndər hər zaman şairin ölməz sənətinə, dünyanı bürüyən əbədi şöhrətinə çox yüksək qiymət verərək, dahi söz ustasının irsinin geniş təbliğini, onun yubileylərinin müntəzəm surətdə keçirilməsini tövsiyə edirdi. Ümummilli lider Heydər Əliyev müxtəlif vaxtlarda şairin yubileylərinin keçirilməsi, ədəbi irsinin öyrənilməsi, əsərlərinin kütləvi nəşri barədə sərəncamlar imzalayıb, ədəbi ictimaiyyətin diqqətini xalqımızın bu müdrik oğlunun şəxsiyyətinə, sənət aləminə daha yaxından cəlb edib. Ümummilli lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə 22 sentyabr 1975-ci və 4 yanvar 1978-ci illərdə "Nizami məqbərəsinin qorunması", 1 yanvar 1979-cu ildə Nizami Gəncəvinin ədəbi irsinin öyrənilməsini, nəşrini və təbliğini yaxşılaşdırmaq tədbirləri haqqında, 28 iyul 1981-ci ildə isə dahi mütəfəkkirin 840 illik yubileyi münasibətilə verilən qərar və göstərişlər böyük şair haqqında möhtəşəm tədbirlər görülməsinə, genişmiqyaslı tədqiqatlar aparılmasına səbəb olub. "Nizami" filminin çəkilməsi, "Xəmsə" kompleks abidələrinin ucaldılması, Nizami məqbərəsinin təmiri və qorunması, "Xəmsə"nin yeni tərcümə və nəfis tərtibdə nəşr edilməsi, dünyanın bir çox şəhərlərində Nizami heykəllərinin ucaldılması, Bakı Metropoliteninin stansiyalarından birinə "Nizami" adının verilməsi və digər tədbirlər Heydər Əliyevin dahi Azərbaycan şairinə olan diqqət və qayğısının bariz nümunəsidir. Onu da qeyd edək ki, mütəfəkkir şairin doğma şəhəri Gəncədə məqbərəsi, Bakıda, Sankt-Peterburqda və Romada heykəlləri ucaldılıb. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Ədəbiyyat İnstitutu və Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi Nizami Gəncəvinin adını daşıyır. Böyük Britaniyanın Oksford Universitetinin Nizami Gəncəvi Mərkəzi hazırda uğurla fəaliyyət göstərməkdədir. Nizami, xalqımızı BMT-də YUNESKO xətti ilə tanıdan ilk şəxs olub. Şairin 850 illik yubileyi şərəfinə 1991-ci il YUNESKO tərəfindən "Nizami ili" elan edilib.

Ulu öndər Heydər Əliyevin yolunu uğurla davam etdirən Prezident İlham Əliyev də ölməz Nizami irsinə xüsusi ehtiram bəsləyir, onun təbliğinə həmişə böyük həssaslıqla yanaşır. Cənab İlham Əliyevin böyük mütəfəkkirin anadan olmasının 880 illiyi münasibətilə imzaladığı 5 yanvar 2021-ci il tarixli Sərəncamı ilə bu il ölkəmizdə "Nizami Gəncəvi ili" elan edilməsi şairin irsinə ehtiramın daha bir bariz ifadəsidir. Sərəncam bəşəriyyətin bədii fikir salnaməsində yeni səhifə açmış nadir şəxsiyyət, dünya ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, dahi Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri kimi Nizami Gəncəvinin tarixi irsinin misilsiz qiymətidir.

Nizami Gəncəvi yaradıcılığında cəmiyyətdəki ziddiyyətlər, ağır epik lövhələr, həmin ziddiyyət və ağırlıqlardan doğan narazılıqlar qədər bu ziddiyyətlərin, əzab və əziyyətlərin aradan qalxacağına, xeyirin hər zaman qalib gələcəyinə böyük bir ümid olub. Dahi mütəfəkkirin əsərlərinin əsas qayəsində məhz bəşəriyyət üçün ali məqsədlər dayanıb. Böyük ədib "Xəmsə"sində də, lirik

şeyrlərində də məhz mütərəqqi ideyaları, inkişaf niyyətlərini təbliğ edib. Dağıdıcılığı yox, quruculuğu, nifrəti, əzabı yox, onun rifahına çalışdığı önə çəkib. Ədaləti, insanpərvərliyi, sevgini, dostluğu, əməksevərliyi, dürüstlüyü, saflığı və bu kimi mənəvi keyfiyyətləri insanlığın zinəti kimi görüb. Elə 2021-ci ilin “Nizami Gəncəvi ili” və Şuşanın Azərbaycan mədəniyyətinin paytaxtı elan edilməsi də əsrlərdən süzülüb gələn ümid işığının harmoniyası, xeyirin şərə qalibiyyətidir. “Nizami Gəncəvi ili” nin xalqımızın Zəfər ilinə çevrilmiş 2020-ci ildən sonraya təsadüf etməsi 44 günlük Vətən müharibəsində xeyirin şər üzərində qələbə çalması Qarabağ torpaqlarında hər kəsin rifah içində yaşamasına, xoşbəxt bir həyatın qurulmasına, insan hüquq və azadlıqlarının qorunmasına, ermənilərin illərlə xarabalıqlara çevirdikləri məkanlarımızın yenidən cənnətə çevrilməsinə zəmin yaradan qələbədir. Artıq, Nizami Gəncəvinin bundan sonrakı yubiley tədbirləri Mədəniyyət Mərkəzimiz azad Şuşamızda da keçiriləcək, sevgisi ilə mənəvi dünyamızı hifz edən Nizaminin nigaran ruhu Xeyirin böyük qələbəsindən sonra səmada xoşbəxtliklə pərvaz edəcək, Nizami misralarının əsrlərdən gələn səsi bundan sonra da firavanlığın, nicatın yolunu göstərəcək. Dünya bədii mədəniyyət tarixində əlamətdar möcüzələrdən olan Nizami sənətinin kamillik və müdriklik zirvəsinin söz gülüstanı bütöv Azərbaycana xoş tərvət saçaacaq.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasında 2021-ci ilin “Nizami Gəncəvi ili” elan edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı. 05 yanvar 2021.
2. Babayeva T. Nizami Gəncəvinin ədəbi irsində şəxsiyyət problemi. Bakı: 2000.
3. Kərimli T. Nizami və tarix. Bakı: Elm, 2002.
4. Əlibəyzaadə E. Nizami və tariximiz. Bakı: 2004.
5. Rzasoy S. Nizami poeziyası: Mif-tarix konteksti. Bakı: Ağrıdağ, 2003.
6. Arzumanlı V. Nizami Gəncəvinin dünya şöhrəti. Bakı: Qartal, 1997.
7. Əhmədov Ə. Nizami-Elmşünaslıq. Bakı: 2001.
8. Məmmədov C. Nizami Gəncəvinin vətəni və milliyyəti ilə əlaqədar bir sıra mübahisəli məsələlərə dair. Sankt-Peterburq universitetinin "Xəbərləri". Seriya 13, buraxılış 1. Sankt-Peterburq, 2010.
9. X.Hüseynov – Nizaminin "Sirlər Xəzinəsi", Bakı, 1983
10. Bertels E. Nizami i Firdousi". Bakı, 1981
11. “Poeziya dünyasının dahisi” (Metodik vəsait). Tərtibat Məmməd Məmmədov. Bakı, 2012
12. Əlimuxtar Muxtarov “Nizami Gəncəvi obrazı bədii ədəbiyyatda”. Monoqrafiya. Bakı, 2021.
13. “Nizami Gəncəvi yaradıcılığı fənlərin tədrisində”. Bakı, 1991.
14. Əlyar Səfərli, Yusif Xəlilov “Qədim və orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatı” Bakı, Maarif 1998.
15. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi (6 cildə) 2-ci cild. Bakı, Elm, 2007.

Göndərilib: 09.01.2022

Qəbul edilib: 08.02.2022